

Socialrådgivning og socialt arbejde

SOCIALPÆDAGOGISK BIBLIOTEK

Redaktion:

Socialrådgiver Rikke Posborg

Cand.psych. Espen Jerlang

Socialrådgivning og socialt arbejde

En grundbog

*Redigeret af Rikke Posborg,
Helle Nørrelykke & Helle Antczak*

HANS REITZELS FORLAG

Socialrådgivning og socialt arbejde

1. udgave, 2. oplag

© forfatterne og Hans Reitzels Forlag, 2009

Forlagsredaktion: Helle Rex og Dorte Steiness

Omslag: Sysser Bengtsson

Omslagsillustration: Tove Krebs Lange

Typografisk tilrettelægning og sats: Ole Klitgaard, Forlagsbureauet

Bogen er sat med Legacy

og trykt hos Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2009

ISBN-13: 978-87-412-5008-3

ISBN-10: 87-412-5008-7

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst mellem Undervisningsministeriet og Copy-Dan. Enhver anden udnyttelse er uden forlagets skriftlige samtykke forbudt ifølge dansk lov om ophavsret. Undtaget herfra er korte uddrag til brug ved anmeldelser.

Hans Reitzels Forlag

Sjæleboderne 2

1122 København K

Hold dig orienteret om nye titler fra Hans Reitzels Forlag.
Tilmeld dig forlagets nyhedsbrev på www.hansreitzel.dk

Indhold

Forord 7

DEL I

1 En profession i dialog med sit samfund 15
af Helle Johansen

2 Etik i socialt arbejde 47
af Rikke Posborg

3 Socialrådgiverfagets opståen og udvikling 59
af Helle Nørrelykke

DEL II

4 Socialrådgivning og socialt sagsarbejde 91
af Rikke Posborg

5 Social behandling 129
af Helle Antczak

6 Aktivering 165
af Kirsten Hoff

7 Projektarbejde 191
af Rikke Posborg

8 Lokalsamfundsarbejde 199
af Rikke Posborg

DEL III

9 Personlige kompetencer i socialrådgivning 245

af Rikke Posborg

10 Socialrådgiversamtaler 263

af Rikke Posborg

11 Supervision 289

af Helle Fehmerling

12 Coaching 311

af Birgitte Kjærgaard

13 Dokumentation i det sociale arbejde 337

af Helle Johansen

Om forfatterne 355

Stikordsregister 357

Forord

Vi har skrevet denne bog af lyst til at dele vores viden og erfaring om, hvordan socialrådgiverfaget kan udøves i praksis. Vi opfatter socialt arbejde som aktive, dynamiske processer, der spiller sammen med den samfundsmæssige og socialpolitiske udvikling. Det kan synes en umulig opgave at beskrive arbejdet og metoderne, men vi har valgt nogle præmisser og perspektiver, som har muliggjort at formidle nogle for os væsentlige metoder og aspekter af socialt arbejde. Alle bogens forfattere har mange års engagement i og erfaring med udførelsen af praktisk socialt arbejde og undervisning om samme og har herudover til fælles at se på faget med fagkritiske øjne.

Vores ærinde med bogen er at undersøge og diskutere, *hvordan vi som socialrådgivere kan gøre vores bedste for borgerne og familierne, hvad det sociale angår*. Hvordan kan sådanne værdier varetages, når socialrådgiverens rolle ikke kun er at være hjælper og advokat, men *også* er at være myndighedsudøver med magt til og mulighed for at træffe beslutninger, som borgeren eventuelt ikke er enig i, og som intervenserer i borgerens liv? Hvilke arbejdsformer og metoder kan socialrådgiveren i praksis betjene sig af, og hvordan kan socialrådgiveren inddrage alle sine faglige kompetencer i mødet med borgeren?

Med bogen ønsker vi systematisk at beskrive metoder og aspekter i socialt arbejde gennem en åben og undersøgende proces og derved at fremlægge kompleksiteten i feltet. Resultatet af socialt arbejde kan se enkelt ud: Familien klarer sig, omgås andre mennesker, far og mor arbejder eller uddanner sig, børnene vokser op. Men vejen dertil er for den enkelte, for gruppen (familien) og for socialrådgiveren ofte meget kompleks og en række valg træffes ofte med stor usikkerhed om deres virkning og konsekvenser. Den komplekse vej til et godt liv er et vilkår for mange mennesker, men for den fattige del af befolkningen er denne vej belagt med særlige barrierer i form af diskriminerende strukturer og social ulighed i samfundet. Hertil kommer de barrierer, som følger af at være hjælpemodtager, altså klient, i vores samfund. Det er vilkår, som socialrådgiveren må forholde sig til. Som praktiskere er vores platform at udøve vores praksis og samtidig at se på selv

samme praksis med kritiske og undersøgende øjne. Dette afspejler bogens grundstruktur, som falder i tre dele.

Bogens centrale akse er, hvordan det sociale arbejde og socialrådgivning gøres – altså det sociale arbejdes metoder og arbejdsformer i praksis. Der er langt imellem udgivelser på dansk om dette emne, og der findes ikke megen dansk forskning i, hvordan socialrådgivere udfører deres arbejde, og hvordan de bruger deres viden og metoder. Den danske litteratur, som findes om vores metoder, er anvendt og inddraget af denne bogs forfattere, ligesom også relevant udenlandsk litteratur er inddraget som faglige referencer og til belysning af metodernes oprindelse og inspiration.

Bogens brug af begreber

Vi har i løbet af bogens tilblivelsesproces haft mange og inderlige diskussioner om, hvordan bogens socialfaglige begreber kan beskrives, så de med en vis sandsynlighed begribes af læseren på samme måde, som vi begriber og anvender dem. Resultatet af disse diskussioner er blevet, at hver forfatter bestræber sig på at forklare de anvendte begreber i den kontekst, de optræder i. På den måde kommer tydnin-gen af begrebernes mening til at spille sammen med de historiske, samfundsmæssige og organisatoriske forhold, der er kapitlets omdrejningspunkt. Vi læner os på den måde op ad den forståelse af begrebers betydning, som Reinhart Koselleck er ophavsmand til.

Ifølge Koselleck bliver ord til begreber gennem en kondensering af en mangfoldighed af social og politisk mening. Begreber udgør med andre ord et koncentrat af mening, der gør dem flertydige. Et begreb som ligestilling kan (jf. Åkerstrøm Andersen: *Diskursive analysestrategier*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 1999) være et eksempel på et begreb, der viser, hvordan forskellig mening over tid har været kondenseret ind i det, og hvordan denne meningskondensering over tid har været med til at konstituere, dvs. præge og forme, ligestillingskampen. Ligestilling begynder som ligestilling mellem kønnene. Efterhånden bliver ligestilling lig med ligestilling på arbejdsmarkedet. Så udvides feltet til samfundet som sådan, og i dag er der en kamp om at ligestille den kønsmæssige ligestilling med ligestilling mellem et-

niske minoriteter, mellem handicappede og ikke-handicappede. Og lige nu erstattes begrebet ligestillingspolitik langsomt med mangfoldighedspolitik. Vi skal f.eks. ikke længere alene rette vores personalepolitikker med henblik på ligestilling mellem kønnene, men også med henblik på rummelighed og mangfoldighed mht. mange slags mennesker: mænd, kvinder, unge, gamle, muslimer, kristne, svage og stærke. På den måde kan man sige, at begrebet ligestilling overlever historisk, men at det skifter indhold.

For at begribe et begrebs meningsindhold må man gennemføre en historisk analyse af begrebets opståen og udvikling, og dette gøres bedst ved at kombinere en synkron analyse, der viser begrebets historiske udvikling med en diakron analyse, der viser de »nedslag« af social og politisk mening, der over tid transformerer begrebets indhold. Denne bogs begreber er ikke gjort til genstand for en så omfattende begrebshistorisk analyse, men hver forfatter har tilstræbt at forklare de væsentligste begrebs betydning på en måde, der spiller sammen med den historiske, samfundsmæssige og organisatoriske kontekst, de optræder i.

Et udtryk og begreb, som særligt har været diskuteret, er brugen af udtrykket »borger versus klient«. Udtrykket klient har været brugt om en borger, når denne søgte om social hjælp. Udtrykket klient er imidlertid i miskredit, idet alene brugen af ordet er blevet opfattet som ensbetydende med »klientificering«, dvs. at den pågældende borger har underlagt sig en særlig afhængighed af det offentlige. Vi har valgt at bruge såvel »borger« som »klient«, idet dette afspejler vores brug af fagsproget i praksis. Udtrykket borger signalerer en accept af, at det er med en borgers rettigheder og pligter, man møder statens myndigheder. Samtidig er vi opmærksomme på, at en ændring af et sprogligt udtryk som »fra klient til borger« kan dække over en samfundsmæssig magtudøvelse.

Bogens indhold

Del I har fokus på fagets status som profession, fagets etik og historiske, socialpolitiske og internationale kontekst. Socialt arbejde hviler på, at socialrådgiveren varetager sin rolle og sin magt etisk, så borger-

nes tillid til socialrådgiveren værnes. Social- og velfærdspolitikker er strukturelle vilkår for socialt arbejde, men samtidig vilkår, som socialrådgiverne gennem deres praksis har påvirket og forandret, hvilket kan læses af fagets historie.

Del II fremstiller en række arbejdsformer: socialrådgivning og socialt sagsarbejde, social behandling, aktivering, projektarbejde og lokalsamfundsarbejde og diskuterer de forskellige metoder, som socialrådgivere anvender. Vi har ønsket at blive skarpere på de metoder, der rent faktisk bruges i faget, at undersøge metodernes indhold mere systematisk og skabe en form for overblik over et centralt felt i socialrådgiverfaget. Vores brug af begrebet arbejdsformer har givet den enkelte forfatter en vis frihed til at kunne beskrive flere delmetoder inden for den mere overordnede arbejdsform. I kapitel 5 om social behandling præsenteres eksempelvis forskellige metoder, som har det til fælles, at de bliver anvendt af socialrådgivere i behandlingsarbejdet med stofmisbrugere eller med borgere med psykiske lidelser. Vi ønsker med disse kapitler ikke alene at beskrive *hvordan*, men også at tage stilling til *hvad så?*

Del III har kommunikation og dokumentation i fokus. Det centrale budskab i kommunikationen mellem socialrådgiveren og borgeren er *kontakten*. Det betyder, at kommunikation ikke alene anskues som en teknologi, men også som en værdi, der opleves. At blive udsat for »samtalen« som teknologi er som regel en dårlig oplevelse, hvad enten samtalen bruges som et ledelsesredskab i en medarbejderudviklingssamtale eller som et redskab i processen med at »udfylde« en ressourceprofil på en borger. Teknologien i sig selv tilbyder ikke en kontakt, dvs. et ønske om at dele tanker og følelser. I hhv. kapitel 11 og 12 behandles emnerne supervision og coaching, som er anvendte metoder til at reflektere (kritisk) over egen praksis. Supervision og coaching betragtes også som kontrolteknologi på linje med andre metoder i socialt arbejde: På den ene side kan metoderne bruges som en hjælp til den enkelte, på den anden side kan de lede personen hen til det sted, der er ønskeligt for rådgiveren og for samfundet. I kapitel 13 beskrives og diskuteres dokumentationsformer og deres relevans i socialt arbejde.

Bogens kapitler kan læses hver for sig, og de kan læses som en samlet helhed, der synliggør socialt arbejdes forskellige interventionsni-

veauer og klassiske arbejdsformer. Bogens forskellige kapitler tegner med andre ord det, man kunne kalde et kalejdoskopisk billede af den sammensatte og modsætningsfyldte aktivitet, som socialt arbejde udgør, og netop det gør den velegnet som basislitteratur på bl.a. socialrådgiveruddannelsen og pædagoguddannelsen.

DEL I

